

Charakteristika vývoje v batolecím věku

Batolecí věk zahrnuje dobu od 1 do 3 let života dítěte. V tomto období dochází k výraznému rozvoji dětské osobnosti. Je to období tzv. první emancipace. V této době se postupně uvolňují vazby, které měly v předcházejícím období svůj význam, ale nyní by byly na překážku dalšímu vývoji.

Motorický vývoj

Motorické aktivity různého druhu bývají v počátcích svého rozvoje pro dítě zajímavé samy o sobě, a proto batolata se svými pohybovými možnostmi různě experimentují.

Z psychologického hlediska jsou významné dva druhy pohybu:

1. Retence – udržení něčeho, setrvání někde
2. Eliminace – tendence pustit, zahodit, opustit

Rozvoj veškeré pohybové aktivity vede ke zpřesňování vlastního tělesného schématu. Motorický vývoj umožňuje samostatnější uspokojování potřeby stimulace. Větší samostatnost stimulace může obohatit dětskou zkušenost, a tak zlepšit orientaci dítěte ve světě. Uvolnění z téměř naprosté závislosti na aktivitě dospělého a na nabídce nejbližších dostupných předmětů představuje vývojový pokrok.

Lokomoce má také svůj sociální význam. Je pojmána jako symbol úspěšného vývoje, jako jasný důkaz přechodu na vyšší úroveň. Od patnáctého měsíce je chůze dítěte jistější, padá zřídka a dovede „utíkat“. Dvouleté dítě již utíká dobře a téměř vůbec nepadá, zvládá mnohem lépe nepřesnosti terénu. Celý vývoj probíhá u zdravého dítěte bez větších potíží – snad jen některé děti, které při prvních pokusech upadly a uhodily se, jsou báznější a regredují někdy na určitou dobu na nižší úroveň bezpečného lezení.

Jemná motorika se rychle zdokonaluje. Pokroky v manipulaci jsou těsně spojeny s dalším zjemňováním vnímání dítěte a lze je dobře zachytit a dokumentovat na pokusech o čmárání.

Rozvoj poznávacích procesů

Z hlediska racionálně-kognitivních procesů dochází u batolat k dalšímu výraznému posunu ve všech funkcích:

- stále se zlepšuje rozlišovací schopnost **počítků**
- zkvalitňuje se **vnímání tvarů a prostorových vztahů**
- délka **soustředění** se rychle zvětšuje, ale stále převládá bezděčnost a těkavost
- **paměť** – schopnost samostatné reprodukce má latenci jen několik dní, na konci batolecího období několik týdnů
- **představivost** – představa začíná v polovině druhého roku navozovat další názorné asociace
- **myšlení** – dochází k odpoutání z omezující vázanosti na aktuálně vnímané a manipulované objekty. J. Piaget nazval toto období fází symbolického či předponového myšlení. Dítě si už dovede představit nějakou činnost a její výsledky, aniž by ji muselo skutečně provádět. V procesu rozvoje symbolického myšlení má značný význam *odložená nápodoba*, dále pochopení *trvalosti objektu*, jenž je základem k vytváření *předpojmu*.

Rozvoj řeči

Už koncem prvního roku dává dítě najevo porozumění řeči tím, že vykoná nějakou jednoduchou reakci na výzvu, ale také na zákaz doprovázený příslušným gestem či mimikou a „rozumí“ i názvům několika běžných předmětů a vyhledá je na pokyn očima. Dříve, než si dítě osvojí jednotlivá slova, si osvojují typickou intonaci lidské řeči.

První výrazy jsou spíše onomatopoické, které ještě nemají pravý význam symbolů předmětů a dějů. Ve druhé polovině druhého roku života začíná dítě opravdu chápat symbolický význam slov. První slova, které si dítě osvojuje, jsou nejčastěji podstatná jména, zčásti pak slovesa a některá přídavná jména a teprve později zájmena. Až do dvou let mluví dítě o sobě většinou ve třetí osobě, teprve počátkem třetího roku začíná mluvit v první osobě. První řečové projevy jsou agramatické, až mezi 2. a 3. rokem si děti osvojují základy syntaxe.

Emoční vývoj a socializace

Dítě v batolecím období zůstává stále silně závislé na matce či dalších členech rodiny a i krátkodobé odloučení vyvolává často prudké separační reakce. Separace je však nezbytným předpokladem pro osamostatňování a rozvoj vlastní identity dítěte. I přes značnou závislost na matce se okruh sociálních vztahů rozšiřuje, zejména uvnitř rodiny. Většina dětí si tedy vytvoří diferenciované vztahy k matce, otci, sourozencům apod. a současně pozvolna vytváří svou roli v rodině.

Kolem druhého roku života začíná většina dětí navazovat vztahy k vrstevníkům. Vzájemná interakce dětí je zprvu omezena na krátké výměny pozornosti, tahanice o různé věci, ale i podávání hračky druhému dítěti a pokusy o jeho utišení. Později se objevuje paralelní hra a ve třetím roce má hra ráz spolupráce či soupeřivosti.

Dítě se také stále více osamostatňuje, uvědomuje si sebe samo a možnost prosadit svá přání, proto je toto období nazýváno *fází vzdoru* či *negativismu*. Negativismus se nejčastěji objevuje mezi druhým a třetím rokem života a trvá zhruba rok. Dítě nyní lépe rozumí tomu, že na každou situaci může reagovat jednou ze dvou alternativ, které jsou nyní v určité rovnováze, a tedy skoro silné je „ano“ jako „ne“.

Osamostatňování je spojeno s rozvojem komunikace. Obecně platným normám chování se dítě učí pozorováním i prostřednictvím verbálního sdělení. Jedním ze způsobů sociálního učení je nápodoba. Další variantou je identifikace, kdy dítě přejímá postoje a chování člověka, se kterým se ztotožňuje (zpravidla rodič).

Shrnutí

- motorické dovednosti mají v batolecím věku značný význam pro vytvoření vztahu k vlastnímu tělu a k okolnímu světu. Batole je schopné uspokojovat svou potřebu stimulace samostatně
- rozvoj poznávacích procesů umožňuje uvolnění z vázanosti na konkrétní manipulaci s předměty; začíná se objevovat anticipace a z tohoto důvodu chce dítě znát a orientovat se v pravidlech
- v batolecím věku se rychle rozvíjí slovník dítěte; první projevy agramatické, teprve mezi 2. a 3. rokem si děti osvojují základy syntaxe
- dítě se uvolňuje z vazby na matku, osamostatňuje se, což se projevuje potřebou projevit se ⇒ fáze negativismu, vzdoru
- sebepojetí batolete zahrnuje jeho kompetence, vlastnictví i sociální role

Citovaná literatura

1. Vágnerová, Marie; **Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří**; PORTÁL; Praha 2000
2. Čačka, Otto; **Psychologie dítěte**; SURSUM&HROCH; Tišnov 1994
3. Langmeier, Josef; Krejčířová, Dana; **Vývojová psychologie**; GRADA PUBLISHING; Praha 1998